

УДК 37.0137:796.011.3

Ю. Б. КАН

м. Херсон

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності та ефективності використання сучасних принципів навчального процесу та соціально-психологічних факторів у процесі формування соціально-духовних цінностей студентів засобами фізичної культури.

Ключові слова: фізична культура, соціально-духовні цінності, моральне виховання, студенти, мотивація, здоров'я, естетична свідомість.

Постановка проблеми. Фізкультурно-спортивна діяльність за цілеспрямованого педагогічного впливу забезпечує гармонійний духовний та фізичний розвиток, сприяє зміцненню працездатності, здоров'я та вихованню важливих якостей особистості.

Сьогодні виникла необхідність кардинальної зміни мислення людей щодо багатofункціональної соціальної сутності фізичної культури, яка орієнтує систему фізкультурної освіти на формування людини як біосоціального феномена, що відображає єдність тілесного та духовного (В. К. Бальсевич, І. М. Биховський, М. Я. Віленський, Л. І. Лубишева, В. П. Лук'яненко, А. Л. Матвеев, А. Ц. Пуні). При цьому погляд на фізичну культуру із позицій духовності може сприяти формуванню людини з гармонійним розвитком духовних і фізичних сил, реальному залученню її до освоєння різноманітних цінностей, повноправного включення фізичної культури особистості в спектр загальної культури людини та суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні та приватні питання змісту формування соціально-духовних цінностей у науці розкрито в роботах А. К. Іванової, М. С. Каган, Б. Т. Лихачова, В. Т. Лободіна, А. М. Новікова, С. Г. Палій, В. Д. Шадрікова та ін.; у контексті соціалізації особистості – Т. А. Гурко, В. М. Гурова, Є. М. Шиянова, М. Б. Шнейдер та ін.; у процесі формування фізичної культури особистості – В. К. Бальсевич, І. М. Биховський, М. Я. Віленського, Л. І. Лубишевої, Л. П. Матвеева, А. П. Матвеева, Ю. Н. Миколаєва, В. І. Столярова, Н. Ю. Шумакова та ін.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначити особливості формування соці-

ально-духовних цінностей студентів засобами фізичної культури.

Поставлена мета передбачала виконання таких завдань:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та виховній практиці.
2. Визначити основи формування соціально-духовних цінностей студентів засобами фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. З позицій культури відповідності фізична культура постає як багатогранне та інтегративне явище. Вона розглядається в єдності та взаємозв'язку форм – компонентів (рекреації, фізкультурної освіти, реабілітації, адаптації); видів фізкультурної діяльності та фізичної культури (рекреаційної, освітньої, спортивної, реабілітаційної, адаптаційної); структурних компонентів (інтелектуального, соціально-психологічного, рухового); системи потреб, здібностей, відносин та інститутів; функцій (загальнокультурних, специфічних і внутрішніх); цінностей (предметних і особистісних), спрямованих на формування духовно-тілесної єдності людини через свідомо окультурену рухову діяльність [2, 3].

Однак для розуміння методології побудови інноваційної технології фізичного виховання необхідний не тільки розвиток нових підходів до перетворення фізичного потенціалу людини засобами спорту, а й взаємодія фізичного, спортивного, культурного та духовного в минулому, сьогоденні та прогнозованому майбутньому.

Сучасна фізична культура і спорт багаті за змістом і складні за структурою, у них укладено величезні можливості для соціально-духовного виховання людини, розвитку здат-

ності сприймати, відчувати і правильно розуміти прекрасне в учинках, відточених до високого ступеня досконалості рухах. Під впливом правильно організованих фізичних вправ форми тіла розвиваються гармонійно, рухи та дії людини стають витонченими, енергійними та красивими [1, 19].

Збереження та зміцнення здоров'я людей – одна з основних соціальних функцій фізичної культури, оскільки вона містить такі компоненти, як культура спілкування та рухової активності, загартування, харчування, масаж, психорегуляція, використання факторів природи.

Система фізичної культури і спорту має свою ідеологію. У сучасні принципи, на які вона спирається, входять (за Л. І. Лубишевою):

- принцип єдності світоглядного, інтелектуального й тілесного (фізичного) компонентів у формуванні фізичної культури особистості (психофізичний розвиток особистості студента здійснюється не тільки за допомогою набуття соціально-практичного досвіду, а й через формування його світогляду та засвоєння системи знань);
- принцип діяльнісного підходу до освоєння фізкультурно-спортивної практики характеризується реалізацією цінностей фізичної культури, включенням студентів у процес фізичної самоосвіти, фізичного самовдосконалення, передбачає вирішення завдань активного навчання, прояву ініціативи, їхнього творчого мислення та відповідного рівня інтелектуальних здібностей в організації власної фізичної активності;
- принцип варіативності й різноманіття фізичного виховання заснований на індивідуалізації та диференціації (реалізація цього принципу можлива за умови відмови від змін уніфікації та стандартизації процесу виховання, створення можливо більшої кількості альтернативних програм);
- принцип оптимізації фізичного виховання визначає необхідність розумної достатності фізичних навантажень в організації педагогічних впливів, забезпечує вибір оптимальних варіантів діяльності в конкретних умовах [6, 56–58].

Отже, з психолого-педагогічних позицій формування фізичної культури особистості студента – це виховання потреб, мотивів та інтересів до цінностей фізичної культури і систематичних занять у процесі навчальної, позааудиторної та самостійної фізкультурної діяльності.

Соціально-психологічний фактор має чотири складові:

1. Соціально-психологічний клімат (згуртованість колективу, індивідуальний і груповий соціометричний статус, громадська думка, взаємини в групі і т.д.);
2. Сформовані у ВНЗ фізкультурно-спортивні традиції;
3. Соціальне оточення, приклад близьких друзів;
4. Думка батьків, викладачів, старших [5, 20].

Мотиваційна сфера студента виступає системоутворюючим фактором усіх виховних впливів і формується в процесі соціально-психологічного, інтелектуального та фізичного виховання. Потреби, мотиви та інтереси студентів до цінностей фізичної культури є психологічним механізмом перетворення суспільних цінностей фізичної культури в особистісні цінності.

Фізична культура в освітньому процесі ВНЗ орієнтує всю педагогічну систему на стратегічно новий на сьогодні цільовий підхід – формування фізичної культури особистості. При цьому основними концептуальними положеннями проголошуються лібералізація процесу виховання (перехід відносин об'єкта й суб'єкта в суб'єкт-суб'єктні відносини, надання кожній особистості можливості оволодіння основами фізичної культури на шляхах вільної реалізації фізичних здібностей); гуманізація процесу виховання (облік індивідуальних особливостей кожного студента, розвиток самостійності, прилучення до здорового способу життя, високих естетичних ідеалів і етичних норм поведінки в суспільстві); безперервність розвитку фізичної культури, що сприяє динамічному руху інноваційних технологій освіти (зумовлює творчий пошук і новаторство педагогів, самостійність та ініціативність студентів); гармонізація змісту формування фізичної культури, що забезпечує єдність духовного та фізичного розвитку особистості [7, 41].

Згідно з вимогами до знань і вмій за циклом загальних гуманітарних і соціально-економічних дисциплін студент у галузі фізичної культури повинен:

- розуміти роль фізичної культури в розвитку людини та підготовці фахівця;
- знати основи фізичної культури та здорового способу життя;

- володіти системою практичних умінь і навичок, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я, розвиток і вдосконалення психофізичних здібностей і якостей самовизначення у фізичній культурі;
- набути досвіду використання фізкультурно-спортивної діяльності для досягнення життєвих і професійних цілей [4, 3].

Формування соціально-духовних цінностей в системі професійної освіти має бути спрямоване, насамперед, на утвердження у свідомості студентів світогляду, а в контексті морального здоров'я – на створення комплексу мотиваційної сфери життєдіяльності.

Моральне виховання на заняттях із фізичної культури студентів здійснюється за допомогою створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують культуру спілкування на практичних заняттях і в змагальній діяльності; передачі досвіду знань із правил змагань; повідомленням інформації про олімпійський рух, різних формах гуманістично спрямованої фізичної культури і спорту.

Найважливішим елементом фізичної культури є *виховання естетичної свідомості та сприйняття*, які трансформуються в художньо-естетичний смак, що представляє тонке та складне вміння побачити, зрозуміти справді прекрасне, піднесене, красиве, потворне, трагічне чи комічне.

Естетична свідомість студентів формується на основі знань науки про естетику й передбачає усвідомлене естетичне ставлення до проявів естетичних категорій у дійсності. Засобами, які впливають на естетичні почуття студентів у процесі фізичного виховання є вчинки студентів, техніко-тактичні дії, правильно та красиво виконані вправи, музичний супровід, форма одягу, культура спілкування на заняттях, інвентар та обладнання, чітка та продумана організація занять і т.п. Для виховання естетичних почуттів заняття фізичними вправами забезпечуються музичним супроводом, демонстрацією плакатів, відеороликів, кліпів, а також відвідуванням студентами міських змагань із різних видів спорту.

Виховання позитивного й активного ставлення до здорового способу життя представляється через вирішення низки взаємообумовлених завдань. До них слід зарахувати формування теоретичних наукових знань, що

розкривають змістовні характеристики здорового способу життя; методичних знань, практичних умінь і навичок різних фізкультурно-оздоровчих систем; створення пізнавального, діяльнісно-практичного та агітаційно-пропагандистського середовища, які забезпечують інтереси та мотиваційну сферу особистості студента.

Висновки і перспективи досліджень.

Отже, система цінностей, установок і мотивів поведінки індивіда в суспільстві, ступінь відповідальності за дії та вчинки щодо самого себе та інших людей, духовність, пов'язана з істинами добра, любові, краси, що відіграють важливу роль у структурі особистості майбутнього фахівця.

Вивчення об'єктивних і суб'єктивних факторів, що зумовлюють ступінь ефективності формування соціально-духовних цінностей студентської молоді показало, що їхнє різноманіття взаємопов'язано та утворює цілісну структуру й тільки з урахуванням усіх її складників можлива розробка комплексу психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних умов і рішень, практичних дій та алгоритму педагогічних технологій.

Список використаних джерел

1. Бальсевич В. К. Спортивно-ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. — 2003. — № 5. — С. 19—22.
2. Быховская И. М. Человеческая телесность в социокультурном измерении: традиции и современность / И. М. Быховская. — М. : РИО ГЦО-ЛИФК, 1993. — 168 с.
3. Визитей Н. Н. Физическая культура личности (проблема человеческой телесности: методологические, социально-философские, педагогические аспекты) / Н. Н. Визитей. — Кишинев : Штиинца, 1989. — 110 с.
4. Виленский М. Я., Черняев В.В. Оценка гуманитарной ценности содержания образования по физической культуре в вузе / М. Я. Виленский, В. В. Черняев // Физическая культура: Воспитание, образование, тренировка. — 2004. — № 3. — С. 2—6.
5. Лубышева Л. И. Современные подходы к формированию физкультурного знания у студентов вузов / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. — 1993. — № 3. — С. 19—21.
6. Лубышева Л. И. Концепция формирования физической культуры человека / Л. И. Лубышева. — М. : ГЦО-ЛИФК, 1992. — 120 с.
7. Шумакова Н. Ю. Педагогические технологии в системе подготовки специалиста по физической культуре / Н. Ю. Шумакова. — Ставрополь: Изд-во СГУ, 2004. — 106 с.

YU. B. KAN
Kherson

PECULIARITIES OF STUDENTS' SOCIAL AND SPIRITUAL VALUES FORMATION BY MEANS OF PHYSICAL CULTURE

The article is devoted to the justification of the appropriateness and effectiveness of the using modern principles of educational process and socio-psychological factors in the process of students' social and spiritual values formation by means of physical culture.

Keywords: physical culture, social and spiritual values, moral education, students, motivation, health, aesthetic consciousness.

Ю. Б. КАН
г. Херсон

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Статья посвящена обоснованию целесообразности и эффективности использования современных принципов учебного процесса и социально-психологических факторов в процессе формирования социально-духовных ценностей студентов средствами физической культуры.

Ключевые слова: физическая культура, социально-духовные ценности, нравственное воспитание, студенты, мотивация, здоровье, эстетическое сознание.

Стаття надійшла до редколегії 11.07.2014

УДК 37(09).372

І. М. КАРДАШ
м. Миколаїв

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ДОБРА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті подано аналіз проблеми розвитку творчої особистості з позицій педагогічної та психологічної наук на засадах педагогіки добра В. О. Сухомлинського, визначено психолого-педагогічних умови, що забезпечують ефективність роботи щодо розвитку самостійності, творчої ініціативи дитини дошкільного віку

Ключові слова: творчість, творча особистість, творча активність, педагогіка добра, гуманізація освіти.

Постановка проблеми. Перспективним напрямом гуманізації освіти України сьогодні є орієнтація навчання на розвиток творчої особистості дитини. Акцентується необхідність розвитку самостійності дітей, їхньої творчої ініціативи, потреби самовдосконалення, здатності до виявлення моральної позиції, естетичних поглядів тощо. Проблема гуманізації навчання не є новою для науки. Вона посідає значне місце в дослідженнях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Однак питання про те, якими шляхами реалізувати гуманне навчання в педагогічному процесі на сьогодні залишається дискусійним.

Вирішення цієї проблеми пов'язане з обґрунтуванням такої тези: утвердження гума-

нізму в педагогічному процесі можливе завдяки створенню атмосфери творчості як одного із засобів пізнання дитиною світу та свого «Я».

Система виховання в сучасній освіті має будуватися на самодіяльності, ініціативі, вільному виборі напрямів і видів діяльності. У навчальних закладах повинні бути створені сприятливі умови для вияву та розвитку талантів і здібностей дітей, для їхнього самовизначення та повноцінного життя. Основне завдання дошкільного навчального закладу полягає у формуванні особистості, яка усвідомлює цінність творчості. У зв'язку з цим діяльність дошкільного навчального закладу має бути спрямована на розвиток самостій-